Äreminne över konungen

KARL HILDEBRAND:
Gustaf V som människa och regent.
Svensk litteratur 1945.

Fil. dr Karl Hildebrand har i den nu utgivna första delen av sin biografi över Gustaf V gått fram till regeringskrisen på hösten 1911, då Lindman efterträddes av Staaff. Ett utomordentligt källmaterial har stått till hans förfogande: det Bernadotteska familjearkivet, personliga upplysningar från kungen och honom närstående, utrikesdepartementets hemliga papper, privata anteckningar och brev av en rad ledande politiker och ämbetsmän. Ingen forskare i vår nyare historia har haft liknande möjligheter.

"Jag hoppas", skriver dr Hildebrand i sitt förord, "att det sätt varpå jag skildrar konung Gustafs livsgärning må ådagalägga hur djup min tacksamhet är för all den hjälp han lämnat mig. Det har aldrig varit min avsikt att skriva ett äreminne i detta ords gamla bemärkelse. Det skulle konung Gustaf förvisso ej uppskatta. Endast en sakligt vederhäftig skildring är honom värdig." Dessa oklara och motsägelsefulla satser antyda författarens sannolikt för honom själv omedvetna dilemma. Själva förutsättningen för hans arbete har varit kungens förtroende, författaren betonar sin stora tacksamhetsskuld. Men ett gammaldags äreminne har icke ens ur den biograferades egen synpunkt varit lämpligt, författaren måste vara sitt höga föremål värdig genom saklighet och vederhäftighet. Svårigheten kan endast lösas genom hypotesen att kungen är en perfekt person, att sanningen i allo bidrar till hans ära. Denna arbetshypotes har dr Hildebrand också strängt följt; trots sina försäkringar har han skrivit ett äreminne, ehuru visserligen ett äreminne utan de äldre förebildernas pomp och glans.

Bokens första hundra sidor är biografiska i mera egentlig mening, de ägnas kungens barndom, studier, militärtjänst, giftermål och resor. Men vad som ges är till alldeles övervägande del hovnotiser; Oscar II:s kröning, kronprins Gustafs bröllop och dylika tilldragelser skildras utförligt och med respektfull välvilja. Om tronföljarens inre utveckling får man veta litet eller intet. Hade den blivande kungen några intressen utanför uppfostringsschemat, läste han böcker — utom Topelius särskilt omnämnda "Läsning för barn" — vad tänkte han i religiösa, politiska och allmänmänskliga frågor? Eller var han exceptionellt likgiltig och ointresserad? Härpå tyder närmast författarens tystnad liksom också en och annan sats ur citerade brev. "Vad furstinnan (av Wied) saknar (hos tronföljaren) alltjämt", skriver kronprinsens mentor 1879 från en utlandsresa, "det är det verkligen levande intresset för något allvarligt, de grundliga kunskaperna eller åtminstone viljan att förskaffa sig sådana samt beredvilligheten att underkasta sig det därför erforderliga arbetet." Dylika uttalanden, som kunde vara tagna ur en karaktäristik av den unge Edward VII, analyseras emellertid icke av dr Hildebrand, snarare skymmas de undan av lovord och vördnadsbetygelser.

Dr Hildebrand hör till de författare som söka karaktärisera nästan uteslutande genom en uppräkning av egenskaper. Kungen säges vara realistisk, plikttrogen, modig, manligt stolt, vänlig osv. Men en dylik anhopning av vackra ord skapar ingen helhetsbild. Och den suggererar så mycket mindre som alla till den Bernadotteska familjekretsen hörande personer omtalas i lika smickrande ordalag. Kungens föräldrar, svärföräldrar, bröder, alla äro lika förträffliga. Man påminner sig inför dessa oljetryck hovdamerna i en Baudelairedikt, "för vilka varje prins är skön". En primitiv folklig entusiasm för kungligheten skulle måhända göra skönmålningen mindre besvärande: vad dr Hildebrand bjuder på är en torr, officiell, man frestas att säga reglementerad beundran.

Den ojämförligt största delen av dr Hildebrands arbete, omkring 460 sidor, är emellertid icke biografisk, utan kan närmast betecknas som en handbok i svensk historia 1880—1911. Hit hör ett kapitel på över 60 sidor om samhällsutvecklingen omkring sekelskiftet, en föga givande sammanfattning, där författarens brist på precision och skärpa särskilt framträder. Hit hör också två kapitel om unionspolitiken på icke mindre än 280 sidor, alltså omkring hälften av hela arbetet. Slutligen skildras inrikes- och utrikespolitik 1906—1911 i två mindre kapitel.

Denna egenartade disposition motiverar dr Hildebrand därmed att det skulle vara nödvändigt att inställa Gustaf V:s insatser, även i den mån de gjordes under kronprinstiden, i ett allmänt sammanhang. Förklaringen verkar icke övertygande. Framför allt stora avsnitt av de kapitel som behandla unionspolitiken erbjuda i så ringa grad en belysning av kronprinsens personlighet, åsikter och handlande att deras intagande i en biografi framstår som helt omotiverat. Snarare är det väl författarens tillgång till nytt källmaterial som kommit hithörande delar att bli oproportionerligt stora.

På en rad punkter, främst när det gäller unionsfrågan och utrikespolitiken 1905 och senare, berikas emellertid vårt vetande genom denna rent historiska redogörelse, helt naturligt, då här för första gången hittills hemliga källor utnyttjas. I huvudpunkterna kommer väl icke den svenska politiken i ny belysning, men många detaljer av intresse infogas i en förut känd helhetsbild. Tyngdpunkten i boken ligger sålunda, något tillspetsat uttryckt, i det som inte hör till ämnet.

Men även hithörande avsnitt präglas av författarens "lojalitet", hans tendens att försvara, försköna och tillrättalägga. Den kritiska analysen saknas nära nog totalt. Här kunna blott några få exempel anföras.

Med hänsyn till bokens biografiska syfte har författaren på ett uppenbart överdrivet sätt framhävt kronprinsen och hans insatser i den norska frågan. Om och i vad mån kronprinsen hyste en självständig och genomtänkt uppfattning i denna fråga klargör han dock icke. Att kronprinsens brev ge föga upplysning härom blir utgångspunkten för en berömmande reflexion: tronföljaren var snarare "en handlingens än en skrivandets man". Det — av Wåhlstrand förut berörda — märkliga förhållandet att kronprinsen i juni 1905 ville avveckla unionen utan förhandlingar eller villkor ger icke författaren anledning till något försök att utreda och klarlägga, trots att han tydligen anser Oscar II:s och den svenska regeringens motsatta uppfattning vara den riktiga. — Enligt tyske envoyén von Tschirskys några dagar efter samtalet nedskrivna uppgift skulle Oscar II i juli 1905 till kejsar Wilhelm ha ifrågasatt en partiell uppdelning av Norge mellan Tyskland och England. Detta förklarar dr Hildebrand utan vidare vara orimligt med hänsyn bl. a. till kungens "hela andliga läggning". Om man utgår från dr Hildebrands egen vackra karaktäristik av Oscar II är detta påstående förvisso naturligt, men andra och helt motsatta åsikter ha hävdats; senast har en framstående norsk historiker, Jens Arup Seip, på anförda skäl talat om kungen som falsk och vankelmodig. Vidare anföres att Gustaf V till författaren förklarat Tschirskys efter Wilhelm II givna referat av samtalet oriktigt; den nuvarande kungens påstående fyrtio år efter händelsen tillerkännes alltså vitsord mot en omedelbart efter samtalet nedskriven version. Över huvud synes författaren vilja reducera räckvidden av de planer på samgående med Tyskland som vid denna tid fanns inom det svenska kungahuset (jämför t. ex. s. 501 och s. 528 f.). — Att den svenske monarken vid 1911 års regeringskris intimt samarbetade med högerns ledare föranleder icke någon kommentar från dr Hildebrands sida; däremot citeras intetsägande uttalanden om kungamaktens betydelse som bevis på kungens klokhet och förmåga att anpassa sig efter parlamentarismens krav.

Dr Hildebrands arbete synes icke lämna några väsentliga bidrag till bedömandet av kung Gustaf V som personlighet. Fältet är fritt för en framtida, kritiskt arbetande forskning, som bekräftar eller korrigerar de nu gängse populära föreställningar vilka för dr Hildebrand synes ha varit självfallna förutsättningar.

Icke till dr Hildebrand, men väl till det förlag som publicerat hans bok, har man anledning att rikta ytterligare en anmärkning. Boken kostar, alltefter bandets kvalitet, 57, 84 eller 175 kronor. Denna prissättning kan förklaras endast på så sätt att avsikten är att presentera arbetet som ett slags auktoriserad biografi över den populäre monarken. Men till allra största delen består, såsom tillräckligt framhävts, skriften av en handboksmässig, för allmänheten föga lämpad framställning av partier i senare svensk historia. Metoden framstår som en osympatisk spekulation.

*

Det behandlade arbetet aktualiserar två viktiga forskningsproblem. En mängd till stor del outnyttjade samlingar av memoarer, anteckningar och brev av samtidshistoriskt intresse finnas i privat ägo eller äro deponerade i bibliotek och arkiv. I stor utsträckning gäller att dylika samlingar äro tillgängliga för vissa forskare, men icke för andra. Man kan därför befara att Sveriges moderna historia under årtionden framåt kommer att skrivas av personer vilka av mer eller mindre tillfälliga skäl äro avstängda från vissa, för andra forskare tillgängliga källor. En samordning, genom vilken alla för forskning tillgängliga källor rörande ett visst problem eller en viss person ställdes till vederbörande forskares förfogande, vore av värde såväl för den enskilde som för vetenskapen; därigenom undvekes framför allt en tidsödande konkurrens om källorna samt dubbla bearbetningar av ett och samma ämne med anlitande av skilda materialsamlingar. Skulle icke initiativ till en sådan samordning kunna tas av våra forskningsinstitutioner eller av enskilda vetenskapsmän, främst inom historien och statskunskapen?

Principiellt viktigare är en annan fråga. Dr Hildebrands arbete är såvitt bekant det enda publicerade som bygger på enligt femtiårsgränsen i princip hemliga utrikeshandlingar; genom kungl. maj:ts beslut har författaren fått rätt att använda dem. Hur skall detta medgivande fattas? Är det meningen att endast vissa, gentemot kungen eller regeringen välsinnade personer skola få begagna utrikeshandlingar av detta slag, dvs. få monopol på en stor del av den samtidshistoriska forskningen? Detta synes alltför orimligt. Är då meningen att handlingarna skola bli fria sedan de väl en gång utnyttjats av de genom särskilt tillstånd gynnade? I vissa fall är kanske en sådan ordning nödvändig. Men den innebär, regelmässigt brukad, en underlig privilegiering. Det rimligaste synes vara att handlingarna före en viss tidpunkt, möjligen med särskilda undantag, göras tillgängliga för alla. Endast om detta sker, kan man undgå misstanken att forskningen i modern utrikespolitik skall reserveras för den respektfyllda lojalitet som dr Hildebrand så väl representerar. Man står — i större skala — inför samma läge som med rätt eller orätt antogs föreligga då docent Thermænius inom utrikesdepartementet sysselsattes med att skriva Sveriges historia under världskriget.

Herbert Tingsten

En av de **stora** mellankrigsromanerna

Nordahl Grieg

ÄNNU ÄR VÄRLDEN UNG

En svidande vidräkning med europeisk mellankrigsmentalitet — ett strålande rundsvep över ett flertal europeiska länder, t. ex. Ryssland, England, Frankrike och inbördeskrigets Spanien.

"Den er beregnet på verden. Den handler om verden."
Johan Borgen i Dagbladet.

9: 50, inb. 12: —

BONNIERS

Sveriges goodwill stor hos judarna i Palestina

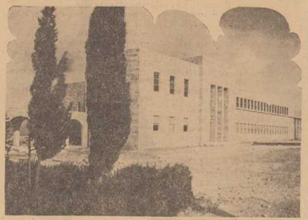

Sverige har skapat sig en nästan otrolig goodwill i Palestina, och främst är det konung Gustafs insats till judarnas förmån i Europa som bidragit därtill, men även svenska folkets hjälpaktioner. Den första fråga som möter en resenär från Sverige då han kommer till Palestina är också: "Hur mår kung Gustaf?" Hans namn är på alla judars läppar.

Överst en av de stiliga nybyggnaderna vid hebreiska universitetet i Jerusalem. Där under den byggnad på samma plats där de första föreläsningarna hölls för 30 år sedan.

Den som berättar detta är dr Wlad. W. Kaplun-Kogan, som i dagarna återkommit till Stockholm efter ett månadslångt besök i Det heliga landet i egenskap av direktör för nordeuropeiska sekretariatet för hebreiska universitetet i Jerusalem. Resan har företagits med flyg fram och åter, och den effektiva flygtiden för enkel resa var blott 22 timmar. Det främsta intryck dr Kaplun-Kogan fått av sitt besök är att landet blivit vuxet på ett märkligt sätt sedan han 1937 senaste gången var där och vidare att folket nu är allvarligare och inser att den strid man nu utkämpar för tillvaron kanske kan vara den sista.

670.000 judar i Palestina.

Antalet judar i Palestina uppskattas för närvarande till i runt tal 670.000, och araberna utgör omkring 1.200.000. Det allt överskuggande problemet för judarna är hur invandringen skall kunna säkerställas. Den engelsk-amerikanska Palestinakommissionens rapport, enligt vilken 100.000 judar skall få rätt att bosätta sig i Palestina under det närmaste halvåret, är en stor framgång för den sionistiska rörelsen, och man hoppas nu bara att inga ytterligare hinder skall resas mot denna invandring, som främst kommer att ske med amerikanska fartyg från Italien. Engelsmännens politik i Palestina finner dr Kaplun-Kogan och judarna där nere inte vara särskilt framsynt, och han betonar med skärpa att det inte kan bli tal om fred och lugn i Orienten förrän judarna får sina rättigheter, dvs. främst rätten att fritt slå sig ned i Palestina. Engelsmännen älskar ju lugnet, och därför tror han också att de, om de vill föra en klok politik, försöker åstadkomma en kompromisslösning mellan judar och araber i denna fråga. Judarna måste och vill även samarbeta med araberna. Dr Kaplun-Kogan tror inte heller att araberna skulle göra uppror mot engelsmännen om judarna finge rätt att bosätta sig i Palestina, som nu är det enda land där de kan känna sig välkomna.

Hagana — judarnas motståndsrörelse.

— Ett bevis på att judarna satt sig i respekt hos araberna är att judar nu utan risk för överfall kan röra sig var som helst i landet, medan de förr måste vara beväpnade. Det skulle inte heller falla judarna in att överfalla araberna. Enda gången man måste tillgripa våld är då det gäller att protestera mot varje hinder för invandringen. I detta syfte har också organisationen Hagana — judarnas motsvarighet till motståndsrörelsen i de ockuperade länderna i Europa under kriget — utvidgats till att omfatta hela judendomen i Palestina. Men dr Kaplun-Kogan är mycket angelägen att framhäva skillnaden mellan de sabotage som Haganarörelsen utför och de rena terrordåd som den så kallade Sterngruppen svarar för och som ungefär 95 procent av landets judar är motståndare till. Har en radaranläggning vid kusten eller ett kustfort sprängts i luften av Haganamedlemmar, så har det uteslutande varit för att anläggningarna utgjorde ett hinder för invandringen, som i judiska ögon alltid är legal. Engelsmännen sökte ett slag sätta stopp för dessa aktioner genom att vägra ett fartyg med judar att avgå från Spezia i Italien, men detta ledde till en omfattande hungerstrejk i Palestina, vilken fick åsyftad verkan: fartyget skall nu få lämna Spezia. Även om Haganarörelsen inte gjort det intryck på engelsmännen som man på judisk sida väntat sig, så har däremot arabernas respekt för judarna i hög grad tilltagit. Organisationen är helt opolitisk.

Hårt arbete för immigranterna.

Judarna i Palestina får arbeta hårt, och man kan tydligt skönja att de åldras fort. De f. d. koncentrationslägerfångarna placeras efter ankomsten i särskilda läger, där de får vila upp sig, och många av dem har också förvånansvärt snabbt återhämtat sig och börjat arbeta med liv och lust. Organisationen Keren Kayemeth Leisrael köper jord och förvaltar den, och kolonisationen sköts av Keren Hayesod med små medel, men med utmärkt resultat. Hebreiska universitetet i Jerusalem, som mitt besök främst gällde, fortsätter dr Kaplun-Kogan, har under kriget vuxit oerhört. Jag träffade där för resten 50 amerikanska studenter som varit med i kriget, men beslutat sig för att slå sig ned i Palestina och studera där. Palestinajudarnas kontakt med landsmännen i den övriga världen är otroligt god, och man märker hur djupt de känner med sina landsmän som lider nöd. Jag måste framhålla att det blir nödvändigt med ekonomiskt bistånd för att få de 100.000 judarna till Palestina.

Jag har även hälsningar från svenska kolonin i Jerusalem — har för resten ett i träpärmar inbundet Nya testamentet med mig som gåva till en stockholmska från en anhörig där nere. Den skog som planterats till kung Gustafs ära har jag också sett, och den växer bra. Och svenske kungens namn är som sagt på allas läppar. "Kung Gustaf har räddat oss, hur mår han nu?" Den frågan fick jag så gott jag kunde besvara otaliga gånger om dagen där nere, och tacksamheten mot svenskarna kunde man inte ta miste på.

Quam

Den nye ordföranden i arbetsmarknadskommissionen, riksdagsman K. J. Olsson, kommer att lämna ordförandeskapet i försäkringsutredningen. Han lär efterträdas där av direktör Valter Aman.

L. M. Ericsson hyllar grundaren med donationer på en halv miljon

Med donationer på en halv miljon kronor hedrar Telefon AB L. M. Ericsson minnet av sin grundare med anledning av att på söndagen 100 år förflutit sedan den svenska telefonindustrins skapare, Lars Magnus Ericsson, föddes.

Enligt styrelsens beslut hugfästes hans minne genom att två stiftelser upprättas, vardera på 250.000 kr., den ena för stipendier åt sådana civilingenjörer och studerande vid landets tekniska högskolor som genom fortsatta studier ämnar utbilda sig till forskare inom vissa områden av elektrotekniken, den andra för resestipendier åt inom bolaget anställda tjänstemän och arbetare.

För att dessa stiftelser omedelbart skall kunna börja sin verksamhet har styrelsen till varderas förfogande ställt ytterligare 10.000 kr.

Lars Magnus Ericsson föddes i en oansenlig gård i Vegerbols by i Värmskogs socken och växte upp under torftiga förhållanden. Det företag som han skulle föra fram till en världsindustri startade han så blygsamt som tänkas kunde med ett upplånat kapital av 1.000 kr. Det var den 1 april 1876, och när han 1903 drog sig tillbaka hade det växt till ett mångmiljonföretag, berättar direktör Hemming Johansson i "Ericsson Review".

I Stockholm startade L. M. Ericsson sin egen elektromekaniska verkstad i Drottninggatan 15. "Verkstaden" var inrymd i ett hyrt kök. "Personalen" bestod av Ericsson själv och en 12 års springpojke.

Hundraårsminnet av telefonfabrikör L. M. Ericssons födelse kommer att på söndag högtidlighållas i Botkyrka, på vars kyrkogård hans stoft vilar. Efter gudstjänsten nedlägger en representant för kommunen och församlingen en krans på hans grav på kyrkogården. Vid samma tillfälle kommer hans gärning som industriman och Botkyrkabo att skildras i ett kort anförande.

Patriotiska sällskapet utdelar anslag

Patriotiska sällskapet har beviljat anslag på sammanlagt 13.950 kr. Stocksunds Röda kors-krets får som bidrag för verksamhet till förmån för barnhem och nybyggare i övre Norrland 700 kr., Fattigvårds- och barnavårdsförbundet till elevstipendier 2.500 kr., Sunderby folkhögskola till vävkurs 950 kr., Stiftelsen Norrbottens läns arbetsstugor bidrag till verksamheten 4.000 kr., JUF:s centralorganisation bidrag till verksamheten 1.500 kr., Hunge idrottsförening bidrag till badanläggning 300 kr., Personhistoriska samfundet bidrag till utgivning av Personhistorisk tidskrift 1.000 kr., Röda korset bidrag till dess internationella verksamhet 2.000 kr., Svenska Linnésällskapet bidrag till underhåll av Linnémuseet och Linnés trädgård 1.000 kr.

En sexuell rådgivningsbyrå i Uppsala har beslutats av lokalavdelningen av Riksförbundet för sexuell upplysning. Till ordförande i styrelsen utsågs professor John Næslund, till sekreterare pol. stud. Aina Katz och till kassör fröken Ulla Eklöf. Studentkårens ordförande, docent Hans Forssman, blev suppleant.

Lundin och Wasa vann tävlingen i blixtschack

E. Lundin blev överlägsen segrare i Stockholms schackförbunds blixttävlingar och bidrog med sin höga poängsumma till att även hans klubb tog första lagpris. Han förlorade endast 5 poäng i hela tävlingen och fick 8 poängs försprång mot närmaste. Wasa spelade utan Stoltz, medan Södra bl. a. saknade H. Delang — ett annat stort namn i blixtschack.

Slutresultat för de främsta: E. Lundin, Wasa, 77; S. Lindquist, Södra, 69; J. Collett, Wasa, 67; G. Backlund, Västermalm, 64½; H. Sandin, Södra, 63½; A. Werle, ASK, 61; S. Jarvall, Södra, 60½, A. Segerhäll, Kristallen, 56½; S. Elgstrand, Wasa, och E. Lindgren, Kristallen, 55. Främst bland lag blev: Wasa 248½, Södra 237, Västermalm 200½, ASK 192, Kristallen 187.

ÅTAL BEGÄRT MOT NY DAG.

Landsfiskal I. Huss i Storuman har hos JK hemställt om åtal enligt tryckfrihetsförordningen mot utgivaren av Ny Dag för innehållet i en artikel den 9 april under rubriken: "Landsfiskal sände sin fiende till arbetshem. Säregen jurisdiktion i Stensele."

Flärdfullt till dräkten

D.N. 1J437 L

D.N. 1H435 L

D.N. 1754 L

En dräkt hör till de plagg som bör finnas i varje välklädd kvinnas garderob. Den klassiska dräkten står sig i flera säsonger, men — vad som alltid är lika roligt att skaffa sig är den lilla blusen, som sätter helt ny piff på vårkänslorna. Antingen vi skaffar en blus, som bildar "litet vitt i halsen" eller en i en vacker färg, så kan vi högst egenhändigt förfärdiga den med tillhjälp av ett bra mönster.

D.N. 1754/L. Tvättsiden eller bembergsiden finns i förtjusande småmönstrade kvaliteter, som blir ett utmärkt material till den här modellen. Under dräkten vill vi just ha en sådan här mjuk rosett i halsen. St. 40 och 42. Pris kr. 1: 25.

D.N. 1J437/L. Randigt — randigt är vårens schlager. En enkel, tvärrandig blus i t. ex. dupion blir högst effektfull till en mörk dräkt. Den synnerligen enkla skärningen bidrar till det eleganta helhetsintrycket. St. 42. Pris kr. 1: 25.

D.N. 1H435/L. Den vita blusen med stråveck och spetsar gör att den enkla, mörka dräkten genast förvandlas till visit- eller eftermiddagsdräkt. Ett litet sammetsband avslutas med rosett i halsen. St. 42 och 44. Pris kr. 1: 25.

Vid postrekvisition av mönster från DAGENS NYHETER kan nedanstående kupong användas. Kupongen ifylles och insändes jämte betalning i frimärken + porto (10 öre) till DAGENS NYHETERS filialkontor, S:t Eriksplan, STOCKHOLM, dit också ärade kunder i Stockholm hänvisas.

Stil MÖNSTER

D.N. 1754/L	St. 40 o. 42	Pris Kr. 1: 25	+ porto 10 öre
D.N. 1J437/L	St. 42	" " 1: 25	
D.N. 1H435/L	St. 42 o. 44	" " 1: 25	

Stryk det som ej önskas.

Namn: ....

Bostad: ....

Postadress: ....

OBS! Skriv tydligt namn och adress.

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.